

λοιπὸν κατόπιν συγχύσεως δυνάμεθα νὰ ζητῶμεν τὸν ὅλον τρόπον τῆς ἐνεργείας τῆς νοήσεως μεταξὺ μόνον τῶν προϊόντων τῆς ἐνεργείας ταύτης, ὅπως εἶναι αἱ ὡς ἀνωτέρω ἀρχαί.

Ὁ τρόπος λοιπὸν οὗτος τῆς νοητικῆς ἐνεργείας θὰ εἶναι πάντοτε μεταμορφωτικὸς τοιοῦτος, δεδομένου ὄντος ὅτι κάθε φαινόμενον συνειδητὸν δέον νὰ νοῆται ὡς προερχόμενον ἐκ μεταμορφώσεως φαινομένου ἄλλης συνομοταξίας τοιούτων, ὃ δὲ ῥυθμὸς αὐτοῦ θὰ εὐρεθῇ ἐν τῇ σχέσει, ἣτις συνδέει τὰ ἐκάστοτε δεδομένα τῇ νοήσει ἡμῶν στοιχεῖα δι' ἐπεξεργασίαν πρὸς τὴν ἐκ τῆς διεργασίας ταύτης παραγομένην ὑπὸ τῆς νοήσεως νέαν τῶν στοιχείων διάταξιν. Τοῦτο δὲ ἀφορᾷ ὅλας ἀδιακρίτως τὰς φάσεις τῆς παραγωγῆς τοῦ νοητικοῦ ἡμῶν κέντρου, εἴτε δηλονότι τὰ δεδομένα ταῦτα εἶναι παραστάσεις ἢ συμπλέγματα παραστάσεων, ὅποτε ἢ ἐκ τῆς διεργασίας αὐτῶν παραγομένη νέα διάταξις, εὐρηται ἐν τῇ εὐρείᾳ σφαίρᾳ τῆς πλοκῆς τοῦ κόσμου τῶν ἐγνοιῶν, εἴτε τὰ δεδομένα ταῦτα ἀφορῶσι τῶν αἰσθημάτων στοιχεῖα, ὅπως π. χ. κατὰ τὴν διάταξιν τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν κατὰ τὴν ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ τοπικὴν αὐτῶν ἔκδοσιν, ὅπου θέσιν δεδομένου διὰ τὴν νοητικὴν λειτουργίαν ἐπέχει ἡ μυϊκὴ αἴσθησις, εἴτε τὰ δεδομένα ταῦτα ἀφορῶσι τὰ συναισθήματα ἡμῶν ἐκ τῶν ἡδονικῶν ἢ ἀντιηδονικῶν ῥοπῶν τῶν ὁποίων, τὸ νοητικὸν κέντρον μεταβαίνει παράγον τὴν ἰδίαν ἡμῶν βούλησιν, εἴτε τέλος ταῦτα ἀφορῶσι τὴν ψυχολογικὴν μας κατάστασιν, σχετικῶς πρὸς τὴν ὁποίαν θὰ λάβῃ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κάθε-γέρον συναίσθημα ἡμῶν.

Θὰ θεωρήσωμεν λοιπὸν ἀναγκαίως, τὸ νοητικὸν ἡμῶν κέντρον, ὡς κέντρον μεταμορφώσεως τῶν ἐνεργειῶν, ἐν ᾧ ὅμως, δὲν πρέπει νὰ γίνεται σύγχυσις μεταξὺ τῶν φαινομένων ἐνεργείας, ὅπως εἶναι τὰ συνειδητὰ ἡμῶν φαινόμενα καὶ τῆς ὅλης ἐνεργείας καὶ λειτουργίας, ἣτις προϋποθέτει καὶ τὰ φαινόμενα ἐνεργείας ἐκεῖνα, ὧν μεταμόρφωσις εἶναι τὰ τῆς συνειδήσεως τοιαῦτα. Ἡ ἀρχὴ λοιπὸν, ἣτις διέπει τὸν λειτουργικὸν τρόπον τῆς νοήσεως καὶ ἣτις, ὡς εἴπομεν, δέον νὰ ἀναζητηθῇ ἐν τῇ σχέσει τῇ συνδεοῦσει τὰ ἐκάστοτε δεδομένα πρὸς τὴν νέαν διάταξιν τὴν ἐκ τῆς διεργασίας τούτων παραγομένην, θὰ διατυπωθῇ ὡς ἐξῆς. **Ἡ νόησις ἡμῶν, ὅπως αὐτενεργῶς λειτουργοῦσα,**

παράγει πάντοτε νέας διατάξεις τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν, αἵτινες προσαρμόζουσιν ταύτην πρὸς τὰ ἐκάστοτε δεδομένα.

Ὅταν λοιπὸν ἡ νόησις, προσαρμοζομένη πρὸς τὸ σύνολον τῶν γεγονότων τῆς ἐμπειρίας, διὰ τοῦ τρόπου τούτου τῆς ἐνεργείας της, παράγει τὰς δύο ἐκείνας γενικὰς ἀρχὰς τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀντιφάσεως καὶ τοῦ ἀποχρῶντος λόγου, μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ νὰ προσαρμόζωσι ταύτην πρὸς τὸ σύνολον τῶν ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ συμβαινόντων, δὲν μᾶς εἶναι ἐπιτετραμμένον, νὰ διπλασιάζωμεν τὴν σημασίαν τῶν ἀρχῶν τούτων, ὡς πράττει ὅλως αὐθαιρέτως ἡ τυπικὴ λογικὴ, καὶ νὰ θεωροῦμεν ταύτας καὶ ὡς ἐννοίας ἀφορώσας τὰ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἐμπειρίας συμβαίοντα, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀρχὰς διεπούσας τὴν λειτουργίαν τῆς νοήσεως. Ἡ τυπικὴ λογικὴ ἀπέδωσεν εἰς τὰς ἀρχὰς ταύτας, τὸ ὅτι διέπouσι τὴν λειτουργίαν τῆς νοήσεως, ἀκριβῶς διότι αὗται εἶναι κυρίαρχοι ὅλων τῶν γεγονότων τῆς ἐμπειρίας ἡμῶν, ἀλλὰ προφανῶς τοῦτο συμβαίνει, ὅχι διότι αὗται διέπouσι τὴν λειτουργίαν τῆς νοήσεως, ἀλλὰ μόνον, διότι ἡ νόησις λειτουργοῦσα μὲ τὸν ὡς ἀνωτέρω ὑποδειχθέντα τρόπον τῆς προσαρμογῆς, εὔρηται εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς παραγωγῆς προϊόντων, πάντοτε διεπομένων ὑπὸ τῶν σχέσεων τῶν ἀρχῶν τούτων, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν δεδομένων αὐτῇ. Μία δὲ συνέπεια τῆς ἐκ τοῦ αὐθαιρέτου τούτου διπλασιασμοῦ προερχομένης συγχύσεως, εἶναι καὶ ἡ διαισθητικὴ ἀποστροφή καὶ ἀποφυγὴ, ὅλου τοῦ μαθητικοῦ κόσμου, τοῦ σχολαστικοῦ τούτου μαθήματος τῆς τυπικῆς λογικῆς.

Εἰς τὴν ἀντίληψιν δὲ ταύτην τῆς προσαρμογῆς τῶν παραγομένων, ὑπὸ τῆς νοήσεως, πρὸς τὰ ἐκάστοτε δεδομένα αὐτῇ, δύναται νὰ εὔρησθῃ ἡ ἀπαραίτητος προϋπόθεσις, καθ' ἣν ἡ λογικὴ ἡμῶν δεόν νὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἀρχὰς τὰς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων ἀπορρεούσας καὶ τὰς σχέσεις τῶν ὁποίων θέλομεν νὰ γνωρίζωμεν. Οὕτω μόνον ταυτίζεται τὸ ἐμπειρικῶς ἀληθὲς πρὸς τὸ λογικὸν τοιοῦτον καὶ καταλύεται πᾶσα διάθεσις, τείνουσα νὰ φέρῃ ἀντίθεσιν τινα μεταξὺ τῶν ἀρχῶν τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ λογικοῦ. Οὕτω, διὰ νὰ φέρωμεν πρόχειρόν τι παράδειγμα, λέγουσι συνήθως, ὅταν νέος τις πλούσιος καὶ ὠραῖος αὐτοκτονεῖ δι' αἰσθηματικούς λόγους καὶ ἰδίᾳ πρὸς νέαν, ἥτις δὲν τυγχάνει τῆς ἀρεσκείας μας, ὅτι

τοῦτο εἶναι λογικῶς ἀκατανόητον, ὥσει ἡ ἰδική μας ψυχολογική κατάστασις, ἣν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ὅταν δισχυριζόμεθα ὅτι δὲν θὰ ἐπράττομεν τὸ αὐτό, νὰ εἶναι καὶ ἡ τοῦ ἐν λόγῳ νέου καὶ οὐχὶ ἡ ψυχολογική αὐτοῦ ἀκριβῆς κατάστασις μετὰ τῶν κλίσεων αὐτοῦ, νὰ πρέπη νὰ ἀποτελέσῃ τὰ δεδομένα προσαρμογῆς τῆς ἡμετέρας λογικῆς καὶ οὕτω νὰ κατανοηθῇ τὸ γεγονός τοῦτο, ἐκ τῆς ἐπιβολῆς τῶν ἰδίων του παραγόντων. Ἐν τῷ πνεύματι τῆς νοητικῆς προσαρμογῆς πρὸς τὰ ἐκάστοτε δεδομένα διὰ τῆς παραγωγῆς νέων πρὸς τοῦτο διατάξεων, εὐρίσκονται ἐν τῷ δικαίῳ οἱ μαθηματικοὶ ἐκεῖνοι, ὅπως ὁ Πουανκαρέ καὶ ἄλλοι, οἵτινες δισχυρίζονται ὅτι εἰς ἄλλους φανταστικούς κόσμους, θὰ εἶχομεν συνείδησιν τοῦ Χώρου εἰς περισσοτέρας τῶν τριῶν διαστάσεων· ἀφοῦ εἰς διαφορετικὰ δεδομένα, ἀπὸ τὰ ἐν τῷ πραγματικῷ κόσμῳ παρεχόμενα, θὰ προσηρμόζετο ἡ νόησις παράγουσα καὶ διαφόρους διατάξεις τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν, ἀπὸ τὴν τρισδιάστατον τοιαύτην.

Ὅσακις λοιπὸν κάμνομεν χρῆσιν τοῦ ὄρου *δεδομένον* ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς νοήσεως, δεόν νὰ ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι οὗτος δὲν ἔχει τὴν συνήθη αὐτοῦ σημασίαν εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα· καθόσον ἐν τῇ νοήσει οὐδεμία ἄλλη ὁδὸς ἐμφανίσεως, οἴουδήποτε περιεχομένου αὐτῆς, ἐν τῇ συνειδήσει ὑφίσταται, πλὴν τῆς ὁδοῦ τοῦ νὰ εἶναι προῖον αὐτῆς ταύτης τῆς νοητικῆς λειτουργίας· οὕτω π. χ. αἱ παραστάσεις αἰτινες ἐπέχουσι θέσιν δεδομένου διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ἐννοιῶν, εἶναι καὶ αὐταὶ ἐπίσης προῖοντα τῆς νοήσεως ἡμῶν.

Ὡσαύτως γενομένου ἀποδεκτοῦ, ὅτι ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς καὶ ἐμφανίσεως ἐν τῇ συνειδήσει ὅλων τῶν ψυχικῶν καὶ νοητικῶν φαινομένων, εἶναι ὁ διὰ τῆς μεταμορφώσεως ἄλλης συνομοταξίας φαινομένων εἰς τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἡ ἐννοια τῆς συνειδήσεως ταυτίζεται πλήρως πρὸς τὸ σύνολον τῶν προῖόντων τούτων τῆς μεταμορφώσεως, οὕτως ὥστε ἐκφράσεις ἀναφερόμεναι εἰς περιεχόμενον τοῦ πνεύματος ἐν ἀσυνειδήτῳ καταστάσει, ὅπως καὶ εἰς συνείδησιν ἐστερημένην παντὸς περιεχομένου νὰ εἶναι ἐντελῶς ψευδεῖς· πᾶσα ἐξαφάνησις οἴουδήποτε νοητικοῦ φαινομένου ἀπὸ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, σημαίνει ὅτι ἔπαυσε συντελουμένη ἡ ἀρμοδία δι' αὐτὸ μεταμορφωτικὴ ἐνέργεια, συνεπῶς πᾶσα ἐκφρασις ἀφορῶσα τοῦτο, ὡς ὑφιστάμενον,

ἐνῶ ἡ παράγωγός του ἐνέργεια δὲν ὑφίσταται, εἶναι ἐντελῶς ἀντιφατική. Λαμβανομένης λοιπὸν ὑπ' ὄψιν τῆς ἐπεκτάσεως τῆς περιοχῆς τοῦ ὅρου τῆς συνειδήσεως ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ψυχικῶν φαινομένων, δεόν νὰ ἀποφεύγεται πᾶσα σύγχυσις τῆς σημασίας τοῦ ὅρου τούτου πρὸς ἄλλους μᾶλλον περιορισμένης καὶ εἰδικῆς σημασίας, ὅπως εἶναι ὁ τῆς αὐτογνωσίας τοιοῦτος.

Ἐὰν ἤδη ἤθελέ τις εἶπῃ, ὅτι τόσον ἡ ἐνέργεια, ὅσον καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς λειτουργίας τῆς νοήσεως, χαρακτηρίζουσι ταύτην, οὐδείς ἤθελεν ἀντιτείνει εἰς τουτο· ἀλλ' ὁ μὲν τρόπος τῆς ἐνεργείας ταύτης δεόν νὰ ἀποτελέσῃ τὸ θέμα τῆς μελέτης τῆς λειτουργίας τῆς νοήσεως, τὰ δὲ ἀποτελέσματα αὐτῆς θὰ εἶναι τὸ θέμα τῆς γνώσεως, ἥτις τότε μόνον θὰ εὔρη τὴν πρέπουσαν αὐτῇ ἔκδοσιν, ὅταν ἡ πρώτη εὐδοκιμήσῃ. Ἀλλὰ διὰ τὸ εὐδόκιμον τοῦτο ἀκριβῶς, δὲν πρέπει νὰ συγχέεται ἡ ὅλη ἐνέργεια μὲ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, ὅπως συμβαίνει ἐν τῇ τυπικῇ λογικῇ, ἥτις διὰ τοῦτο οὐσκοτίζει τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀνθρώπων. Αἱ δύο ἀρχαί, αἱ ὡς νόμοι τῆς διανοήσεως διδασκόμεναι ἐν τῇ τυπικῇ λογικῇ, εἶναι μόνον γνώσεις ἡμῶν, προερχόμεναι ἐκ τῆς προσαρμογῆς τῆς νοήσεως πρὸς τὸ σύνολον τῶν σχέσεων τῶν ἀντικειμένων τῶν διδομένων ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι γνώσεις αὗται, ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀποχρῶντος λόγου, τῆς αἰτίας δηλονότι καὶ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτῆς, ἔχει ὑποστῆ προφανεῖς ἀλλοιώσεις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς γνώσεως. Σήμερον, κατόπιν νοητικῆς κατεργασίας ἐπὶ ἀκριβεστέρων ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ παρατηρήσεων, ἔπαυσε πλέον τὸ νὰ μελετῶνται κεχωρισμένως τὰ διάφορα φυσικὰ φαινόμενα καὶ θεωρεῖται ἡ διαδρομὴ τῶν φαινομένων τοῦ κόσμου, ὡς ἀπορρέουσα ἐκ μιᾶς πολυμερεστάτης, ἀλλὰ καὶ ἐνιαίας καταστάσεως τῶν πραγμάτων, οὕτως ὥστε ἡ διαδρομὴ νὰ συντελῆται διὰ μέσου τῆς μεταμορφώσεως τῶν ἐνεργειῶν καὶ κατὰ τρόπον ἐξαφανίζοντα τὴν ἐννοίαν τῆς συγκεκριμένης αἰτίας ὀρισμένου ἀποτελέσματος, ἐν τῇ ἀντιλήψει τῆς ἐξαρτήσεως ἀπ' ἀλλήλων ὅλης τῆς πληθύος τῶν παραγόντων.

Ἐν τῇ τυπικῇ λογικῇ ὑφιστάμεθα μίαν παραίσθησιν ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀποχρῶντος λόγου, διὰ τίνος, οὕτως εἰπεῖν, οὐσιωποιήσεως τῆς ἀρχῆς ταύτης καὶ ὅπερ γεγονός προέρχεται ἐκ τῆς ἀγνοίας τοῦ τρόπου τῆς γεννήσεως αὐτῆς ἐν τῇ νοήσει, ὅστις εἶναι

ὁ αἰώνιος τρόπος τοῦ παράγειν διατάξεις προσαρμοζούσας ἡμᾶς πρὸς τὰ ἀρμόδια δεδομένα· διὰ τῆς οὐσιοποιήσεως λοιπὸν ταύτης, ἀποδίδομεν εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἀρχὴν, μίαν ζωογόνον δημιουργικὴν δύναμιν, ἣτις εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ τὸν παράδοξον ἐκεῖνον ἐκτραχηλισμὸν τῆς προκαντιανῆς φιλοσοφίας, ἣτις οὕσα θῦμα παρομοίας συγχύσεως ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς ἀρχῆς ταύτης, προσεπάθει, ὡς διὰ μέσου θαυματουργοῦ τινος δυνάμεός της, ἐν τῇ τέχνῃ τῶν ὁρισμῶν, νὰ ἀποδώσῃ ὑπαρξίν εἰς τὰ ἴδια αὐτῆς φαντάσματα.

Ἄς μὴ νομίσωμεν, ὅτι εἴμεθα γνωστικῶς καὶ πολὺ ἀπομακρυσμένοι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, τινες τῶν πολυφήμων συγχρόνων φιλοσόφων ἐπαναλαμβάνουσι τὰ ἴδια σφάλματα. Ἡ δημιουργικὴ τῆς λειτουργίας τῆς νοήσεως δύναμις, ἣτις ὅμως ἔχει τὸν ἴδιον αὐτῆς τρόπον ἐνεργείας καὶ συνεπῶς καὶ τὰ ἴδια αὐτῆς δημιουργικὰ ὄρια, μεταφέρεται ἀστόχως παραμορφουμένη, εἰς τὸν οὕτως οὐσιοποιηθέντα ἀποχρῶντα λόγον, διὰ τῆς διαρκoῦς ἐπαναλήψεως, ὅτι θὰ ἐπεκτείνωσι τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν, δυνάμει τῆς ἀπεριορίστου ἰσχύος τῆς ἐν λόγῳ ἀρχῆς· ὡσὰν αὕτη νὰ μὴ ἐξαρτᾶται μόνον ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀπορρεουσῶν σχέσεών των, ἀλλὰ νὰ εὔρηται ἐκ τινος μυστηριώδους φωτισμοῦ, ὃν ῥίπτει ἐπ' αὐτῶν, ὃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μεταβληθεὶς εἰς ἀλλόκοτον δύναμιν καὶ ὑπόστασιν νόμος τοῦ ἀποχρῶντος λόγου.

Ὡς εἶπομεν ἤδη, διὰ τῆς δημιουργικῆς τῆς νοήσεως ἰκανότητος, δὲν παράγονται ὅλως νέα διατάξεις, κατὰ τὴν ἐννοιαν τῆς θαυματουργοῦ ἀποκαλύψεως καὶ τοῦ ἀσχέτου πρὸς τὰς προηγουμένως τῆς παραγωγῆς ταύτης κατεχούσας τὴν σηνείδησιν ἡμῶν· καθόσον πάντοτε τὸ νεωστὶ παραγόμενον εἶναι μὲν ἀληθῶς νέα δι' ἡμᾶς διάταξις τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ προέρχεται αὕτη, ἐκ τῆς προσαρμογῆς τῆς νοήσεως πρὸς τὰ ἀρμόδια δεδομένα. Ὁ ὅρος οὗτος τῆς προσαρμογῆς εἶναι μία γενικὴ ἔκφρασις περιλαμβάνουσα ὅλας τὰς ἐκδόσεις τῆς παραγωγῆς τῆς ἀναφορικῆς τὴν φύσιν νοητικῆς λειτουργίας. Ὡς εἶπομεν ἐν ἀρχῇ, ἡ ἐννοια τῆς λειτουργίας δι' ἧς χαρακτηρίζομεν τὴν διανόησιν ἡμῶν ἀπόλλυται, εἰς τὴν στείραν καὶ θνησιγενῆ ἀπομόνωσιν τῶν ψυχικῶν ἡμῶν φαινομένων, ἃ τε καθισταμένης ἀκατανοήτου, τόσον τῆς κατ' ἀρχὴν ὑποστάσεως φαινομένου, ὡπερ ἐν

ταῦτῳ εἶναι καὶ συνειδητὸν τοιοῦτον, ὅσον καὶ τοῦ γεγονότος τῆς παραγωγῆς καὶ μεταβάσεως ἐκ τῶν μὲν ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ δέ, ἄνευ τῆς παραδοχῆς τοῦ ὅτι τὰ ψυχικὰ φαινόμενα εἶναι μεταμόρφωσις ἄλλης σειρᾶς φαινομένων, συνεχομένων εἰς ἓν, εἰς τὸ νοητικὸν ἡμῶν κέντρον. Ἄλλ' ὅμως ἡ ἔννοια αὕτη τῆς νοήσεως, ὡς μεταμορφωτικῆς ἐνεργείας, ἣς ἡ τελικὴ ἐκάστοτε ἐκδοσις εἶναι τὰ συνειδητὰ ἡμῶν φαινόμενα, ἐνέχει καὶ τὴν ἐκδοχὴν, καθ' ἣν ἄνευ τῆς συνειδήσεως τῆς μεταβολῆς, ἄνευ διακρίσεώς τινος, δὲν δύναται νὰ ὑφίσταται καθολοκληρίαν συνείδησις· τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀπορρέει ἀκριβῶς ἐκ τοῦ ὅτι τὰ ψυχικὰ φαινόμενα εἶναι γεγονότα, εἶναι φαινόμενα ἐνεργείας, οὕτως ὥστε νὰ καθίσταται νοητὸν, ὅτι δύναται εἰς τὰς ἀρχικὰς καὶ στοιχειώδεις ἐμφανίσεις τῆς συνειδήσεως, νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἐν αὐτῇ ἀπλουστάτη τις μόνον κατάστασις ἢ ὅτι καὶ συνείδησις τις ἔχει στιγμιαίαν διάρκειαν ἐν μόνον φαινόμενον περιλαμβάνουσα· ἀλλ' οὐδέποτε καθίσταται νοητὸν, ὅτι τὸ ἐν τοῦτο ψυχικὸν φαινόμενον, εἶναι κυριολεκτικῶς ἓν, ἐν τῇ ἀπολύτῳ τοῦ ἐνὸς σημασίᾳ, χωρὶς νὰ ἐνέχη μορφήν τινα διακρίσεως· ἡ ἔννοια τῆς συνθέσεως καθιστᾷ νοητὸν τὸ δυνατὸν τῆς ὑπάρξεως τῆς λειτουργίας, ὅπως καὶ ἡ ἔννοια τῆς διακρίσεως εἶναι ἀναπόσπαστος μὲ τὴν ἐκφάνσιν τῆς λειτουργίας, ὅπως εἶναι ἡ συνείδησις· ἡ συνείδησις τοῦ (α) θὰ στηρίζεται τροφοδοτούμενη διὰ τῆς συνειδήσεως τοῦ (β), ὅπως καὶ ἡ τοῦ (β) διὰ τῆς τοῦ (α), οὕτως ὥστε καὶ ἡ ἀπλουστέρᾳ ψυχικῇ κατάστασις θὰ ἔχη πάντοτε τὴν ἐκδοσὶν τοῦ συνασπισμοῦ (αβ), ἐξ οὗ μόνον δι' ἀφηρημένης μεταγενεστέρᾳ ἀναλύσεως, στηριζομένης ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν ὑποδείξεων τῆς διακρίσεως τοῦ ἐνιαίου τούτου συνασπισμοῦ, κτώμεθα τὰ στοιχεῖα ταῦτα (α) καὶ (β), ἅτινα ἀποχωρίζομεν διὰ τῶν γλωσσικῶν συμβόλων, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτρέπεται νὰ λησμονῶμεν τὴν ἐν τοῖς πράγμασι πλήρη τούτων ἐνότητα καὶ ὡς δι' ἀντιστροφῆς τινος τῆς σειρᾶς τῶν γεγονότων, νὰ ἀναζητῶμεν ἐν τῇ πραγματικότητι, κατάστασιν ἀποτελουμένην μόνον ἐκ τῶν προϊόντων τῆς ἀφηρημένης ἡμῶν ἀναλύσεως, ὅπως εἶναι ἡ ἀναζήτησις συνειδητοῦ φαινομένου ἐξ ἐνὸς ἀπολύτως ἀποτελουμένου στοιχείου.

Οὕτω λοιπὸν ἀναφορικῇ καὶ σχετικῇ εἶναι ἡ αὐτενεργὸς λειτουργία τῆς νοήσεως, καθ' ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς δράσεως αὐτῆς· τὰ αἰ-

σθήματα ἡμῶν, μόνον δι' ἀφηρημένης ἀναλύσεως ἀποσπῶνται τῶν ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ τοπικῶν αὐτῶν διατάξεων, αἵτινες συντελοῦνται ὑπὸ τῆς νοήσεως ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς μυϊκὰς ἡμῶν αἰσθήσεις τῆς κινήσεως. Ἡ σχετικότης αὕτη εἶναι καταφανής καὶ εἰς τὰ συναισθήματα ἡμῶν, ἅτινα εἶναι ὅλως σχετικὰ πρὸς τὴν στιγμιαίαν ψυχικὴν ἡμῶν κατάστασιν, οὕτως ὥστε τὸ λίαν εὐάρεστον τῆς σήμερον νὰ εἶναι ἀδιάφορον ἢ καὶ δυσάρεστον τὴν αὔριον. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ δὲ τῆς σχετικότητος ταύτης, ἔγκειται καὶ ἡ ἀξία τῶν ἐπικαίρων ἐνεργειῶν εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως. Ἡ σχετικότης ὡσαύτως, διέπει καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς βουλήσεως, ἥτις δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἡ ἀντενεργὸς μετάβασις ἐκ τῶν ῥοπῶν τῶν ἡδονικῶν ἢ ἀντιηδονικῶν συναισθημάτων ἡμῶν, τῶν ἀποτελούντων τὴν ψυχικὴν ἡμῶν κατάστασιν, εἰς τὴν συνιστῶσαν αὐτῶν, ὡς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἡμῶν ἀπόφασιν, καὶ τοῦτο τόσον ἐν τῇ ἐνεργητικῇ ὅσον καὶ ἐν τῇ ἐπισχετικῇ ἐκφάνσει αὐτῆς. Ἡ αὐτὴ δὲ ἐνέργεια τῆς πρὸς ἄλληλα ἀναφορᾶς, διέπει καὶ τὴν καθαρὰν διανόησιν, ἥτις συντελεῖται ἐν τῇ κατεργασίᾳ τῶν παραστάσεων τῶν ἀντικειμένων τῆς νοήσεως. Τὰ προϊόντα τῆς νοήσεως ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ὑποδηλοῦσι τὴν κοινότητα ἰδιότητος ἢ καταστάσεως μεταξὺ τῶν ἀντικειμένων τῆς νοήσεως, ὅπως καὶ αἱ ἀφηρημέναι ἐννοιαὶ τὰς σχέσεις τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ αὐτῶν. Ἡ ἀναφορικὴ αὕτη ἐνέργεια, ἐξελίσσεται ἐν τῷ προκειμένῳ εἰς τὴν συγκριτικὴν τοιαύτην, δίδουσα ὅλους τοὺς λεγομένους τύπους τῶν κρίσεων καὶ τῶν συλλογισμῶν. Ἡ διάκρισις ὅθεν ἢ ὑφισταμένη εἰς τοὺς δύο αὐτοὺς ὅρους τῆς κρίσεως καὶ τοῦ συλλογισμοῦ, δὲν ἀφορᾷ τὸν τρόπον καὶ τὸ εἶδος τῆς νοητικῆς λειτουργίας, ὅπερ εἶναι πάντοτε τὸ αὐτὸ, ἀλλὰ μόνον τὴν ἔκτασιν τοῦ περιεχομένου, ὅπερ δίδεται τῇ νοήσει διὰ τὴν κατεργασίαν του· οὕτω ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς κρίσεως κατατάσσωμεν τοὺς συνδέσμους τοὺς ἀφορῶντας παραστάσεις μονομερεῖς ἢ καὶ συμπλέγματα αὐτῶν, ἐνῶ εἰς τὴν συμπερασματικὴν ἐνέργειαν τοῦ συλλογισμοῦ οἱ συντελούμενοι σύνδεσμοι, προέρχονται ἐξ ὀλοκλήρων προτάσεων. Ἡ δημιουργικὴ καὶ ἐπινοητικὴ δύναμις, ἣν ἀποδίδει ἡ τυπικὴ λογικὴ εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ συλλογισμοῦ, εἶναι κοινὴ εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς ἐνεργείας τῆς νοήσεως, στηριζομένης τῆς εἰς τὰς διαφόρους ταύτας ἐκφάνσεις παραγω-

γῆς, ἐπὶ τῆς ἀναφορᾶς καὶ τοῦ συσχετισμοῦ τῶν ἐκάστοτε δεδομένων τοιαύτη εἶναι ἢ κατὰ τὴν λειτουργίαν τῶν αἰσθήσεων διάταξις τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ κατὰ τὴν ἐξ ἐνστίκτου τῆς νοήσεως ἐκδηλώσειν, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἄμεσον ἢ διαισθητικὴν ἡμῶν γνῶσιν. Ἰδιαιτέρως ὁμως ἐξαίρεται ἡ παραγωγικότης τῆς κατὰ σκέψιν ἀποδεικτικῆς ἢ εὐσυνειδήτου γνώσεως διὰ μέσου τῶν συλλογισμῶν, ἐπειδὴ διὰ ταύτης συμπληροῦται ἡ καθόλου γνῶσις ἡμῶν, συνεχιζομένη ἐν τῇ ἐξευρέσει τῶν κυριωτάτων σχέσεων τῶν ἀντικειμένων τῆς νοήσεως ἐν τῇ συγκριτικῇ ἐνεργείᾳ. Ἐκεῖ ὅπου ἡ ἄμεσος ἢ ἀπ' εὐθείας ἐνέργεια τῆς νοήσεως ἡμῶν, δὲν δύναται νὰ φέρῃ εἰς φῶς περαιτέρω παραγωγὴν ἐν τῇ συσχετίσει τῶν παραγόντων λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ δεδομένου περιεχομένου τῆς νοήσεως, ἀρκεται ἀναφαινομένη ἢ κατὰ σκέψιν ἐνέργεια αὐτῆς διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τούτου· οὕτως ὥστε ἡ ἀποδεικτικὴ γνῶσις, δὲν στηρίζεται ἐπὶ ἰδίας τίνος δυνάμεως καὶ τρόπου ἐνεργείας τῆς νοήσεως ἀπὸ τοῦ τῆς ἄμεσου τοιαύτης, ἀλλ' εἶναι ἀμφοτέραι ἐκδηλώσεις ἀπαραίτητοι τοῦ μοναδικοῦ αὐτῆς τρόπου ἐνεργείας ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀναφορᾶς, τῆς καθαρᾶς σκέψεως ἐξαντλούσης τὴν γνωστικὴν ἀποψιν, διὰ τῆς παραγωγῆς ὅλων τῶν διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν δεδομένων φανερουμένων σχέσεων εἰς τὰς κρίσεις καὶ τοὺς συμπερασμούς. Ἐν τῇ ἀποδεικτικῇ γνῶσει, ὡς ἐκ τῶν ὅρων τῆς γενέσεως αὐτῆς, ἀπαραιτήτως λαμβάνομεν γνῶσιν, τοῦ ὅτι τὴν στιγμὴν ταύτην διατελοῦμεν σκεπτόμενοι καὶ προσκτώμενοι γνώσεις διὰ τῆς ἐπιλύσεως τῶν προβλημάτων· ἀλλὰ δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἄμεσου ἢ ἀπ' εὐθείας γνώσεως, ἧς τὰ πορίσματα εἰς τάσας διὰ τὸν λόγον τοῦτον παρεξηγήσεις ἔδωσαν λαβὴν, οὕτως ὥστε ἄλλοτε καὶ ὡς ἔμφυτοι ἰδέαι νὰ ἐκληφθῶσιν ἢ ὅπως παρὰ τῷ Καντίῳ καὶ ἐκ τῶν προτέρων κατηγορίαι. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἀκριβέστερον θὰ ἐπανέλθωμεν κατωτέρω.

Στηριζόμενοι λοιπὸν ἐπὶ τῆς συσχετικῆς ταύτης φύσεως τῆς λειτουργίας τῆς νοήσεως, καθ' ἣν τὰ προϊόντα αὐτῆς δὲν εἶναι ἄλλο εἰ μὴ ἢ ἐξάντλησις τῆς σειρᾶς τῶν σχέσεων, αἵτινες ὑφίστανται εἰς τὰ ἀντικείμενα αὐτῆς ἢ καὶ τῶν κοινῶν ἰδιοτήτων καὶ καταστάσεων τούτων, ἀπεκαλέσαμεν τὴν διανόησιν ὡς ἐνέργειαν παράγουσαν νέας

διατάξεις, αίτινες προσαρμόζουσιν ἡμᾶς πρὸς τὰ ἐκάστοτε δεδομένα. Ἡ προσαρμοστικὴ αὕτη τῆς νοήσεως ἐνέργεια, οὐ μόνον εὐωδώθη διὰ μέσου τῶν αὐθαιρέτων τῆς γλώσσης συμβόλων, ἀλλὰ καὶ πέραν τινὸς ὁρίου μόνον δι' αὐτῆς καθίσταται πραγματοποιήσιμος. Οὕτω ἐν σχέσει πρὸς τὰς συγκεκριμένας ἐννοίας, τὰ σύμβολα ταῦτα τῆς γλώσσης δὲν εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν παραγωγήν των, καίτοι καὶ αἱ ἐννοιαὶ αὗται ἐμπεδοῦνται ὑπ' αὐτῶν· ἀλλ' ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀφηρημένας ἐννοίας, εἶναι ὅλως ἀναγκαῖα διὰ τὴν γένεσίν των· καθόσον δεδομένου ὄντος ὅτι αἱ ἀφηρημέναι ἐννοιαὶ προέρχονται ἐξ ἀναλύσεως ἀναποσπαστῶν ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ ἀπόψεων, συνέπεται ὅτι δὲν δύνανται νὰ εἶναι παραστάσιμοι, ἀφοῦ αἱ ἀπόψεις αὗται οὐδέποτε εὑρηγνται μόναι· ὅθεν εἶναι ὅλως ἐπάναγκες ἄλλο τι στήριγμα, ὅπως ἐρεισθῆ ἢ διανόησις, διὰ νὰ προβῆ ἐν τῷ προκειμένῳ εἰς τὴν προσαρμοστικὴν τῆς ἐνέργειαν καὶ τοιοῦτον εἶναι τὸ αὐθαίρετον γλωσσικὸν σύμβολον. Οὕτω π. χ. πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχωμεν τὴν ἀφηρημένην ἐννοίαν τῶν καθαρῶν ἡμῶν αἰσθημάτων, ἄνευ τῆς γλώσσης, ὅταν οὐδέποτε εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ παραστάσιμον τὸ καθαρὸν ἀδιάτακτον αἰσθημα, ἅτε εὐρισκόμενον τοῦτο πάντοτε ἐν τῇ τοπικοχρονικῇ αὐτοῦ μορφῇ; Μόνον λοιπὸν τῇ βοήθειᾳ τῆς γλώσσης δύνανται νὰ συντελεσθῶσι προσαρμοστικαὶ ἀναλύσεις, αίτινες ὑποδεικνύονται μὲν ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας, οὐδέποτε ὁμως εὑρηγνται παριστάμεναι ἐν αὐτῇ.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λοιπὸν λεχθέντων καταφαίνεται, ὅτι τὸ καθ' αὐτὸ λειτουργικὸν μέρος τῆς ὅλης ἐνιαίας νοητικῆς ἐνεργείας, συντελεῖται εἰς τὴν συνομοταξίαν τῶν φαινομένων ἐκείνων, ὧν ἡ μεταμόρφωσις μᾶς δίδει τὰ συνειδητὰ μας φαινόμενα. Ὅθεν εἶναι μὲν συνειδητὴ ἢ νοητικὴ ἐνέργεια, κατὰ τὴν ἐννοίαν, ὅτι ἡ τελικὴ αὐτῆς ἀποψις εἶναι τὰ νοητικὰ μας φαινόμενα, ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ νὰ παραβλέπωμεν, ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς διαμορφώσεως τοῦ φαινομένου ἐκείνου, οὔτινος ἢ εἰς συνειδητὸν φαινόμενον μεταμόρφωσις, μᾶς δίδει τὴν λύσιν καὶ τὴν γνῶσιν οἰουδήποτε θέματος, τελεῖται αὐτενεργῶς καὶ ἀσυνειδήτως· οἰαδήποτε σκέψις καὶ νοητικὴ παραγωγή, ἅπαξ ἐγένετο ἀποδεκτόν, ὅτι κάθε ψυχικὸν φαινόμενον θὰ προέλθῃ ἀναγκαίως ἐκ τῆς μεταμορφώσεως φαινομένου ἄλλης συνομοταξίας, θὰ

ἔχη καὶ αὕτη τὸ ἴδιον φαινόμενον ἐξ οὗ προῆλθεν· ἡ διαμόρφωσις λοιπὸν τοῦ φαινομένου τούτου, ὅπως καὶ ἡ μεταμόρφωσις αὐτοῦ εὐρηγνται ἐκτὸς πάσης συνειδήσεως, ἀφοῦ αὕτη τῆς μεταμορφώσεως ταύτης εἶναι ἀκριβῶς προῖόν. Καὶ ἐν τῇ ἀντιλήψει ταύτη ἐγκείται ἡ ἀνάγκη, ἥτις διέπει κάθε ἐνέργειαν σκέψεως ἡμῶν, ὅπως εἶναι ἐστραμμένη ἐπὶ τὸ θέμα ἐντεταμένως ἢ προσοχῇ ἡμῶν ἵνα ἡ σκέψις καταστῇ γόνιμος. Δέον δηλονότι νὰ εἶναι παρόντα ἐν τῇ συνειδήσει τὰ δεδομένα τοῦ ἐπὶ σκέψιν θέματος, ὅπερ σημαίνει ὅτι θὰ εὐρηγται ἐν ἐνεργείᾳ ἢ νόησις ἐν σχέσει πρὸς τὸ θέμα τοῦτο, ἀφοῦ ἡ παρουσία αὕτη προϋποθέτει τὴν διαρκῆ μεταμορφωτικὴν τῶν σχετικῶν φαινομένων ἐνέργειαν καὶ συνεπῶς εὐκαιρίαν εἰς τὴν αὐτενεργὸν διαμόρφωσιν ἐκ τῶν φαινομένων τούτων καὶ ἐκείνου, ὅπερ μεταμορφούμενον εἰς συνειδητὸν φαινόμενον θὰ μᾶς δίδῃ τὴν προσαρμοστικὴν, πρὸς τὰ ἐν λόγῳ δεδομένα τοῦ θέματος λύσιν.

Ἡ ἀντίληψις αὕτη τοῦ δημιουργικοῦ τρόπου τῆς νοήσεως ἡμῶν, μᾶς ἀπομακρύνει, ἀπὸ κάθε ἐννοίαν δίδουσαν εἰς τὴν δημιουργικότητα ταύτην χαρακτῆρα παραγωγῆς, ὅπως νέας τινὸς διατάξεως κατὰ τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀσχέτου πρὸς τὸ ἤδη γνωστὸν καὶ ἐν εἴδει ἐμπνεύσεως, ἄτε στηριζομένη ἐπὶ τῆς παραδοχῆς, ὅτι τὸ νεωστὶ παραγόμενον μᾶς προσαρμόζει πρὸς τὰ ἐκάστοτε δεδομένα. Δὲν ἀπομάκρυνουσι δὲ ἡμᾶς τῆς προσαρμοστικῆς ταύτης ἀντιλήψεως, ἐν σχέσει πρὸς τὴν λειτουργίαν τοῦ πνεύματος, τὰ κατωτέρω λεγόμενα τοῦ Βούντ. «Οἱ νόμοι τῆς κινήσεως εἶναι νόμοι τῆς αἰσθητικῆς ἀντιλήψεως, οἵτινες ἐφαρμόζονται πανταχοῦ εἰς τὰς παραστάσεις ὧν οὗτοι ἔχουσιν ἀνάγκην πρὸς ἐξεικόνισιν ἑαυτῶν. Οἱ ἐν λόγῳ ὅμως νόμοι εἶναι συγχρόνως καὶ οἱ νόμοι τῆς ἀφηρημένης νοήσεως, διότι ἡ συγκεκριμένη παράστασις οὐδέποτε δύναται ν' ἀπεικονίζη αὐτοὺς κατὰ τελείως ὀρθὸν τρόπον, οὕτως ὥστε, οὗτοι μόνον δι' ἀφαιρέσεως ἢ δι' αὐθορμητῶν ἐννοιῶν, ἀφορουσῶν εἰς τὰς μεταξὺ τῶν ἀντικειμένων ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ κεχωρισμένας σχέσεις, δύνανται νὰ λαμβάνωσι πραγματικὴν ὑπόστασιν. Οὐδεμία ἐμπειρία περιέχει εἰς ἡμᾶς τὴν εἰκόνα πλήρους ταυτότητος. Καίτοι δὲ ἀντικείμενα τῆς ἀμεσου ἐμπειρίας εἶναι ἐν πλείστοις σημείοις ὅμοια πρὸς ἄλληλα, εἰς ἐξαιρετικὰς ὅμως μόνον περιπτώσεις δεικνύουσι ταῦτα πλήρη ταυτότητα, καὶ τοῦτο συμβαίνει

διότι αἱ λεπτότεραι αὐτοῦ διακρίσεις διαφεύγουσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν. Ὅθεν, ἐὰν καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τῷ σκοπῷ τῆς ἐναργοῦς ἀπεικονίσεως τῶν πραγμάτων χρησιμοποιῶμεν συγκεκριμένας εἰκόνας, παρομοίας πρὸς τὰ ἐν τῇ γεωμετρίᾳ ἀνάλογα σχήματα, τὸ παραγόμενον ἀντικείμενον ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐμπειρίαν, δὲν θὰ δύναται νὰ πραγματοποιῆ τὴν ἀφηρημένην ἔννοιαν παρὰ μόνον κατὰ προσέγγισιν, τοῦτο δὲ θὰ συμβαίνη καὶ εἰς ἡμᾶς, διότι σκοπίμως δὲν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν πᾶν ὅ,τι ἀπάδει πρὸς τὴν παρ' ἡμῶν συγκροτούμενην ἔννοιαν. Ὅμοίως ἢ ἀντίθεσις τῶν ἐννοιῶν εἶναι πάντοτε προσεπινοούμενος καθορισμὸς καὶ οὐχὶ καθορισμὸς ἀνήκων σταθερῶς εἰς τ' ἀντικείμενα αὐτῆς ταύτης τῆς ἐμπειρίας. Τὰ αὐτὰ ἀντικείμενα, ἅπερ ἀπὸ τινος ὠρισμένης ἀπόψεως φέρομεν εἰς ἀντίθεσιν τινα πρὸς ἄλληλα, δυνάμεθα ὑπὸ ἄλλην ἄποψιν νὰ ὑποτάσσωμεν εἰς γενικωτέραν τινὰ ἔννοιαν ἢ νὰ συνδέωμεν αὐτὰ πρὸς ἄλληλα διὰ τινων χρονικῶν καὶ τοπικῶν σχέσεων. Οὕτως αἱ λογικαὶ σχέσεις προσικονίζονται μὲν ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ, συγκροτοῦνται ὅμως τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς νοήσεως, ἥτις ἐπεξεργάζεται τὴν αἰσθητικὴν ἀντίληψιν ἀφαιροῦσα ἢ προσθέτουσα εἰς αὐτὴν πᾶν ὅ,τι ἀπαιτοῦσιν οἱ νόμοι τῆς νοήσεως, ὑφ' ὧν τὸ κράτος προβαίνομεν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἀντικειμένων». Δὲν ἀπομακρύνουσι λοιπὸν τὰ λεγόμενα ταῦτα τοῦ Βούντ τῆς ἀντιλήψεως καθ' ἣν ἡ νόησις λειτουργεῖ ὅλως αὐτενεργῶς καὶ ἐν τῇ προσαρμοστικῇ ἐννοίᾳ τῶν παραγομένων πρὸς τὰ διδόμενα, καθόσον ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀντιφάσεως παράγεται λίαν πρῶίμως, ἐκ τῆς προσαρμογῆς τῆς νοήσεως πρὸς τὸ σύνολον τῶν συγκεκριμένων σχέσεων τῶν ἀντικειμένων τῆς ἐμπειρίας, καθ' ἧς τὰ ἀντικείμενα ταῦτα συμβαίνει νὰ εἶναι ἴσα ἢ ἄνισα. Μόνον δὲ μεταγενέστεραι τῆς διαμορφώσεως τῆς ἀρχῆς ταύτης παρατηρήσεις, ἐξακριβοῦσι τὸ γεγονὸς, καθ' ὃ ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ λόγῳ τυχαίων ὄρων μόνον κατὰ προσέγγισιν ἀπεικονίζεται ἡ ἀρχὴ αὕτη ὅθεν τὰ ἀρχικὰ δεδομένα, δυνάμει τῶν ὁποίων, ὡς ἐν προσαρμογῇ παρήχθη ἡ ἀρχὴ αὕτη τὴν ὑπαγορεύουσιν οὐχὶ ἐν προσεγγίσει, ἀλλὰ εἰς τὸ ἀκέραιον αὐτῆς, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὰς ἐξαιρετικὰς ἐκείνας περιπτώσεις, ἧς ἀναφέρει ὁ Βούντ, καὶ καθ' ἧς πιστεύεται ὅτι ὄντως ὑφίσταται πλή-

ρης ταυτότης ἀντικειμένων, μόνον καὶ μόνον, ἐπειδὴ μᾶς διαφεύγουσιν αἱ λεπτότεραι αὐτῶν διακρίσεις.

Ὅπου δὲ φορᾶται ἡ νοητικὴ προσαρμογὴ νὰ παρορᾷ τινὰ στοιχεῖα τοῦ ἐμπειρικοῦ δεδομένου, ἐνεργεῖ τοῦτο ἀκριβῶς ἐπειδὴ τὸ χαρακτηριστὸν αὐτῆν, εἶναι τὸ παράγειν διὰ μέσου τῆς ἀναφορικῆς λειτουργίας της προσαρμοστικὰς διατάξεις πρὸς τὰ ἐκάστοτε δεδομένα καὶ συνεπῶς τὸ γεωστὶ ἐκ τοιαύτης λειτουργίας παραγόμενον, ὑὰ χαρακτηριστὸν ὡς περιλαμβάνον μόνον σχέσεις ἢ κοινότητα ἰδιότητος ἢ καταστάσεις τῶν ἀντικειμένων τῆς νοήσεως, παραλειπομένων τῶν τυχαίων καὶ ἀσχέτων πρὸς τὸν οὕτω ἐπὶ συσχετικῆς ἐνεργείας στηριζόμενον χαρακτηρισμόν. Ἐννοεῖται οἴκοθεν, ὅτι τὸ ἐπιτυχὲς μιᾶς τοιαύτης ἐνεργείας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ταλάντου τοῦ διανοουμένου ἀτόμου.

Δέον ὅμως νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἔκφρασιν, ἧς κάμνει χρῆσιν ὁ Βούντ, τοῦ ὅτι σκοπίμως ἡ νόησις παραλείπει τὰ τυχαῖα ταῦτα στοιχεῖα, καθόσον δι' αὐτῆς κινδυνεύομεν νὰ παρουσιάσωμεν τὴν νόησιν ὡς γνωρίζουσαν ἐκεῖνο ἀκριβῶς, ὅπερ πρόκειται νὰ γνωρίσῃ, ὡς τελικὸν τῆς ἐνεργείας της ἀποτέλεσμα. Ἡ ἐννοια τοῦ σκοποῦ ὡς βασιζομένη ἐπὶ τῆς γνώσεως τοῦ τε ἀποτελέσματος τῆς ἐνεργείας, ὡς καὶ τῶν μέσων αὐτῆς, δύναται νὰ ὑφίσταται συνδεομένη μόνον πρὸς τὴν τὸ ἤδη γνωσθὲν ἀναπαράγουσαν ἀναμνηστικὴν τῆς νοήσεως ἐνέργειαν· οὐδέποτε ὅμως πρὸς τὴν παραγωγικὴν τοιαύτην, ἥτις φυσικῶ τῷ λόγῳ, ἀγνοεῖ μέχρι τῆς τελικῆς στιγμῆς τῆς παραγωγῆς τὰ ἴδια αὐτῆς προϊόντα. Διὰ τῆς διακρίσεως ταύτης τῆς ἀναμνηστικῆς καὶ παραγωγικῆς ἐνεργείας, δὲν ἐννοοῦμεν πραγματικὴν τινὰ διάκρισιν καὶ χωρισμόν τῶν ἀπόψεων τούτων, ἀφοῦ διὰ τῆς ἀδιασπάστου εἰς ἐνότητα συνεργασίας αὐτῶν, πραγματοποιεῖται μόνον ἡ ἐνιαῖα ἡμῶν διάνοησις, οὕτως ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ παραγωγικὴ αὐτῆς ἀποψις, ἄνευ τῆς διαρκοῦς συγκρατήσεως καὶ ἐμφανίσεως, ὡς δεδομένων τῶν ἤδη γνωσθέντων, διὰ τὴν περαιτέρω ἐν προσαρμογῇ παραγωγὴν. Ἀλλὰ ἡ σκοπίμος ἐνέργεια ἦν συνδεομένη πρὸς τὴν ἀναμνηστικὴν μόνον ἀποψιν τῆς διανοήσεως ἡμῶν, δέον νὰ θεωρῆται, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας ταύτης καὶ οὐδόλως νὰ συγχέηται πρὸς τὴν ὅλην ταύτην ἀναμνηστικὴν ἐνέργειαν, ἥτις συντελεῖται ὑπὸ ὠρισμένους

ὄρους, ὅπως αὐτενεργῶς καὶ ἔνθα ἢ εἰς συνειδητὸν φαινόμενον μετα-
 μόρφωσις λαμβάνει χώραν ὅπως ἀσυνειδήτως. Ἡ σκόπιμος ὄθεν
 ἐνέργεια ἡμῶν, ἐδραιούται ἐπὶ τοῦ αὐτενεργοῦ καὶ τοῦ ἀσυνειδήτου,
 οὐδέποτε δὲ διάφορός τις τάξις πραγμάτων δύναται νὰ καταστῇ νο-
 ητή· ὁ Βοῦντ εἶναι ἐπόμενον νὰ ἐκφράζεται οὕτω, ὅταν ἐπιμένει
 λέγων, ὅτι εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐμπειρίας προβαίνει ἡ νόησις ὑπὸ τὸ
 κράτος τῶν δύο διανοητικῶν νόμων, ὡς ἀποκαλεῖ τὰς δύο ἐκείνας ἀ-
 φηρημένας ἐννοίας συσχετίσεως· καθόσον οὕτω συγγέει τὴν ὅλην ἐκά-
 στοτε τῆς νοήσεως ἐνέργειαν, πρὸς τὰ ἀποτελέσματα μόνον αὐτῆς, νο-
 μίζων, ὅτι ἡ λειτουργία τῆς νοήσεως τελεῖται ἐξ ὀλοκλήρου ἐν τῇ
 συνειδήσει, ἀντὶ νὰ λαμβάνη ταύτην ὡς τὴν τελικὴν ἐκάστοτε ἐκ-
 φρασιν τῆς λειτουργίας ταύτης.

Ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀνευρίσκει τὸν τρόπον τῆς λειτουργίας τῆς νοή-
 σεως ἐν τῇ σημασίᾳ περιεχομένου αὐτῆς, ὅπως εἶναι αἱ ἐν λόγῳ δύο
 ἀρχαί, αἵτινες ὡς περιεχόμενον τοῦ πνεύματος θὰ ἀφορῶσι καὶ θὰ
 πληροφορῶσιν, ἡμᾶς περὶ ἄλλου ἐπίσης περιεχομένου αὐτοῦ καὶ ἐκ
 τῆς διεργασίας τοῦ ὁποίου προῆλθον, οὐδέποτε ὅμως θὰ μᾶς δίδωσι
 τὸν τρόπον τῆς λειτουργίας ταύτης, ὅστις ὡς ἀφορῶν πραγματικὸν
 γεγονὸς ὡς ἀφορῶν τὴν λειτουργίαν, ἐξ ἧς πάντα ταῦτα παράγονται,
 δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι οἰαδήποτε σημασία πνευματικοῦ περιεχο-
 μένου, ἀλλὰ πραγματικὸς τις τρόπος, οὔτινος ἢ ἀπεικόνισις ἐδόθη
 διὰ τῆς μεταμορφωτικῆς ἐκείνης ἐνεργείας, ἐν τῷ προσαρμοστικῷ
 πνεύματι παραγομένων πρὸς τὰ διδόμενα.

Ὑπὸ τὸ κράτος λοιπὸν μόνον τῆς προσαρμοστικῆς αὐτῆς ἐνε-
 ρείας προβαίνει ἡ νόησις εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐμπειρίας, δυνάμει τῆς
 ὁποίας λίαν πρωίμως προσκτᾶται καὶ τὰς δύο ἐκείνας ἀφηρημένας
 ἀρχάς, προσαρμοζομένη πρὸς τὰς ἤδη σχηματισθείσας ὑπ' αὐτῆς συγ-
 κεκριμένας ἐκδόσεις τῶν ἐμπειρικῶν σχέσεων. Ὅθεν ἡ μοναδικὴ ση-
 μασία τῶν ἀρχῶν τούτων, ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς προελεύσεώς των, εἶ-
 ναι ὅτι δι' αὐτῶν πληροφοροῦμεθα τὸ εἶδος τῶν ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ ὑφι-
 σταμένων σχέσεων, οὐδεμίαν ὅμως χρησιμότητα ἔχουσι διὰ τὴν ἀπό-
 κτησιν τῶν συγκεκριμένων καὶ πραγματικῶν σχέσεων, αἵτινες κυρίως
 καὶ ἐνδιαφέρουσι τὴν γνῶσιν, καθόσον αὐταὶ παράγονται ὑπὸ τῆς
 νοήσεως ἐκ προσαρμογῆς μόνον πρὸς τὰ ἀρμόδια τοῦ ἐκάστοτε θέ-

ματος δεδομένα και ὥσει νὰ μὴν ὑφίσταντο παντάπασιν αἱ ἐν λόγῳ δύο γενικαὶ ἀρχαί.

Τὸ ὅτι δὲ τὰ αὐτὰ ἀντικείμενα ἅτινα δυνάμεθα νὰ φέρωμεν εἰς μίαν ἀντίθεσιν ἀπὸ ὠρισμένης ἀπόψεως, δυνάμεθα καὶ νὰ ὑποτάσσωμεν εἰς γενικωτέραν τινὰ ἔννοιαν, καθὼς καὶ τὸ γεγονὸς καθὸ μία μερικὴ ἰσότης ἀπὸ τινος ὠρισμένης ἀπόψεως, δύναται ἀπὸ ἄλλης τοιαύτης τὰ θεωρηθῆ ὡς ὀλική, δὲν μᾶς ἀπομακρύνουσι τῆς ἀντιλήψεως τῆς λειτουργίας τῆς νοήσεως ἐν τῷ πνεύματι τῆς προσαρμογῆς τῶν νεωστὶ παραγομένων πρὸς τὰ ἀρμόδια δεδομένα, διὰ τῆς ἐπιπολαίας παρατηρήσεως, τοῦ ὅτι θὰ ἀντιφάσκωσι πρὸς ἀλλήλας αἱ μεταβολαὶ αὗται, ἐφ' ὅσον θέλωμεν νὰ προέρχωνται ἐκ τῆς προσαρμογῆς πρὸς τὰς ιδιότητες τῶν αὐτῶν ἀντικειμένων. Καθόσον ὡς εἶναι φανερὸν ἐκ τοῦ ὅτι ὁμιλοῦμεν περὶ ἀπόψεων εἰς τὰς ἀντιθέσεις καὶ τὰς ἰσότητας ταύτας, ἡ ἔννοια τῆς ἐμπειρίας εἶναι μία σύνθετος ἔννοια, οὕτως ὥστε ἡ τὸ συσχετικόν της ἔργον διὰ μέσου τῆς ἀναλύσεως συντελοῦσα προσαρμοστικὴ νόησις, δύναται νὰ φέρῃ εἰς φῶς τοιαύτας μεταβολάς, χωρὶς νὰ θεωρῶνται αὗται ὅτι ἀντιφάσκουσι πρὸς ἀλλήλας, δεδομένου ὄντος, ὅτι ἡ μερικὴ π. χ. ἰσότης δὲν μεταβάλλεται εἰς ὀλικὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς αὐτῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ ἄλλης, ἣτις μετ' αὐτῆς τείνει νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐμπειρίας. Οὕτω ὄχι μόνον δὲν ἀντίκεινται εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐννοίας τῆς προσαρμογῆς τὰ γεγονότα ταῦτα, ἀλλὰ τοῦναντίον συμβαίνουσιν αὐτά, ἐκ τοῦ ὅτι ἀκριβῶς ἐξαντλοῦμεν τὴν προσαρμοστικὴν ταύτην ἐνέργειαν, διὰ μέσου ὅλων τῶν δυνατῶν σχέσεων τῶν ἀντικειμένων τούτων τῆς νοήσεως. Τὸ ὅτι τὸ μέλαν ἀντιτίθεται πρὸς τὸ λευκόν, δὲν ἐμποδίζει τὴν νοητικὴν προσαρμογὴν ἐν τῇ ἐξαντλήσει τοῦ θέματος τούτου, νὰ συνδιατάξῃ τὰ ἀντιτιθέμενα ταῦτα ὑπὸ τὴν γενικωτέραν του χρώματος ἔννοιαν.

Ὁ Βουντ λέγει ὡσαύτως καὶ τὰ ἐξῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ θέμα τῆς λειτουργίας τῆς νοήσεως. «Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐκεῖνας καθ' ὅς συντελεῖται ἡ ἀνάλυσις ἐνὸς συνόλου ἐννοιῶν εἰς τὰ μέρη του ἢ ἐκεῖ ἐνθα μεταξὺ τῶν διὰ τῆς ἀναλύσεως ταύτης προκυπτόντων μερῶν συνάπτεται σχέσις τις ἐξαρτήσεως, τότε ὅλον καὶ τὰ μέρη δέον νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ. Ἄλλ' ὁ τρόπος καθ' ὃν πρέπει νὰ τε-

λῆται ἢ ἐν λόγῳ ἀνάλυσις ἢ καθ' ὃν τὰ μέρη ὀφείλουσι νὰ ἐξαρτῶνται ἀπ' ἀλλήλων, ὑποδεικνύεται ὑπὸ τῆς νοήσεως. Κατὰ τὴν διαίρεσιν τῶν τριγώνων εἰς ἰσόπλευρα καὶ ἀνισόπλευρα ἢ κατὰ τὴν διαίρεσιν τῶν ὀργανικῶν ὄντων εἰς φυτὰ καὶ ζῶα, ὁ ἀποχρῶν λόγος τῆς διαιρέσεως ταύτης οὐδόλως δίδεται εἰς ἡμᾶς ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ, διότι αὕτη οὐδὲν ἄλλο περιέχει εἰμὴ ἀντικείμενα μετὰ διαφόρων ἰδιοτήτων. Τὸ ζήτημα, ὅπερ ἀφορᾷ εἰς τὰς ἰδιότητες ἐκείνας ὧν ποιούμεθα χρῆσιν, ὅπως κατατάσσωμεν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν τ' ἀντικείμενα, συνδέεται πρὸς τινὰ λογικὴν κρίσιν, ἣτις καθορίζεται μὲν ἐν μέρει ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας ἰδίως ὅμως ὑπὸ τινῶν σημείων, ἅτινα προκύπτουσιν ἐκ τοῦ συνειρημοῦ τῶν διανοητικῶν ἐνεργειῶν. "Ὅταν διαιρῶμεν τὰ τρίγωνα εἰς ὀρθογώνια, ὀξυγώνια καὶ ἀμβλυγώνια, ἡ ἀνάλυσις αὕτη τῆς ἐννοίας συνάδει ἀκριβῶς πρὸς τ' ἀντικείμενα τῆς ἐμπειρίας, μόνον ἢ ἀφετηρία, ἀφ' ἧς ὀρμᾶται ἡ νόησις ἡμῶν, εἶναι διάφορος· ἢ ὅταν εἰς τὴν τάξιν τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων προσθέτωμεν ἄλλην τινὰ κατηγορίαν τὴν τῶν πρωτοζῴων, ἡ τριπλῆ αὕτη διαίρεσις συνδέεται πάλιν πρὸς τὰ αὐτὰ ἀντικείμενα τῆς ἐμπειρίας. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται μόνον εἰς τοῦτο, ὅτι αἱ ἐννοιαὶ φυτὸν καὶ ζῶον νοοῦνται ἐνταῦθα εἰδικώτερον ἢ ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐκλογή τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων, ἅτινα ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσιν ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς διαιρέσεως, εἶναι διάφορος.» Ἀλλὰ ἀπαξ ἡ νόησις ἐγένετο ἀντιληπτὴ ὡς ἐνέργεια ἀναφορικὴ καὶ συσχετικὴ, εἶναι προφανές ὅτι αἱ διὰ μέσου τῶν συσχετίσεων αὐτῶν παραγόμεναι ἐννοιαὶ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναζητηθῶσιν εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν ἀντικειμένων τῆς συσχετίσεως κεχωρισμένως, ὡς εὐρίσκονται ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ· πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀξιῶσῃ τις νὰ ἔχη τὴν ἐννοίαν τοῦ χρώματος π. χ. ὄχι διὰ τῆς προσαρμοστικῆς ἐνεργείας τῆς νοήσεως πρὸς τὴν ποικιλίαν τῶν ἀποχρώσεων ἀλλ' ἀπ' εὐθείας ἐξ ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τούτων; Τοιαύτη ἀξιῶσις εἶναι ὑπόδειγμα προθυστεροῦ λογικῆς. Ὅθεν ἐκ τοῦ ὅτι δὲν εὐρίσκονται ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ εἰμὴ ἀντικείμενα μετὰ διαφόρων ἰδιοτήτων, δὲν συνέπεται ὅτι μία προσαρμοστικὴ, ὡς ἡ νόησις, ἐνέργεια δὲν θὰ παραγάγῃ συσχετίζουσα ταῦτα ἐννοίας, αἵτινες θὰ προέρχωνται ἐκ τούτων, χωρὶς καὶ νὰ εὐρηγῆται.

αὐται ἀπ' εὐθείας εἰς ἓν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν· ἐν τῇ δημιουργικῇ ταύτῃ συσχετίσει ἀκριβῶς ἔγκειται τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς νοητικῆς προσαρμογῆς.

Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὐρίσκωνται ἐν τῇ παραστάσει ἑνὸς ἑκάστου τριγώνου εὐθύς ἀμέσως αἱ σχέσεις ἐκεῖναι, αἵτινες ἔρχονται εἰς φῶς μόνον διὰ τῆς συσχετικῆς ἐνεργείας τῆς νοήσεως ἐπὶ τῶν διαφορῶν τριγόνων, ἐξαντλουμένη δὲ ἡ συσχετικὴ αὕτη ἐνέργεια ἐν τῷ προκειμένῳ δίδει τὴν κατάταξιν τῶν τριγόνων εἰς ὀξυγώνια, ἀμβλυγώνια καὶ ὀρθογώνια. Ἐν σχέσει δὲ πρὸς τὴν προσθήκην τῶν πρωτοζῶων εἰς τὰς ἐννοίας τῶν φυτῶν καὶ ζῴων, αὕτη συνετελέσθη κατόπιν ἀκριβεστέρων παρατηρήσεων τῶν δεδομένων τῆς ἐμπειρίας, κατόπιν τῶν ὁποίων νέα ὄλως γεγονότα καὶ ἀπόψεις ἐμφανίζονται ἐν αὐτῇ. Ὅθεν ἡ νέα αὕτη διαίρεσις δὲν προέρχεται ἐκ τῶν αὐτῶν ἀντικειμένων τῆς ἐμπειρίας, ὡς λέγει ὁ Βούντ, καὶ ὅτι διαφέρει αὕτη τῆς πρώτης κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων, ἀφοῦ ναι μὲν, γενικῶς εἰπεῖν, εὐρισκόμεθα πάντοτε εἰς τὸν αὐτὸν τομέα τῆς ἐμπειρίας, ἀλλ' αἱ ἀκριβεστεραι παρατηρήσεις ἔφεραν εἰς φῶς ὄλως νέα δεδομένα, ἅτινα ὡς τοιαῦτα εἰς τὴν προσαρμοστικὴν λειτουργίαν τῆς νοήσεως μᾶς δίδουσι τὴν νέαν διαίρεσιν. Ἄλλως τε ἡ ἔκφρασις τῆς ἐκλογῆς τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων εἶναι ὄλως ἀτυχής, καθόσον παρουσιάζει, ὡς γνωστὸν καὶ ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἐκεῖνο, ὅπερ μόνον διὰ τῶν ἀκριβεστέρων παρατηρήσεων μεταγενεστέρως ἐγνώσθη· οὕτως ὥστε οὐχὶ περὶ ἐκλογῆς, ἀλλὰ περὶ ἐπιβολῆς αὐτῶν τῶν πραγμάτων νὰ πρόκειται ἐνταῦθα. Τούτων λοιπόν, οὕτως ἐχόντων, θὰ ἀπορρίψωμεν τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βούντ, περὶ τοῦ ὅτι ἡ συμπερασματικὴ λειτουργία θὰ χαρακτηρισθῇ τρόπον τινὰ ὡς ἐπινοητικὴ τις δύναμις, ἐξαρτωμένη καθόλου ἀπὸ τοῦ περιεχομένου τῆς νοήσεως καὶ τῶν ιδιοτήτων αὐτῆς καὶ θὰ τὴν ἀντικαταστήσωμεν διὰ τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι αὕτη ἐξαρτᾶται ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, δεδομένου ὄντος, ὅτι ἡ ιδιότης τῆς νοήσεως εἶναι ἀκριβῶς τὸ λειτουργεῖν κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ προσαρμόζεται διὰ τῶν προϊόντων τῆς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦτο.